

Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Javne naložbe v energetska infrastrukturo kot del rešitve za podnebna vprašanja**(mnenje na lastno pobudo)**

(2022/C 486/10)

Poročevalec: **Thomas KATTNIG**Soporočevalec: **Lutz RIBBE**

Sklep plenarne skupščine	20. 1. 2022
Pravna podlaga	člen 52(2) Poslovnika mnenje na lastno pobudo
Pristojnost	strokovna skupina za promet, energijo, infrastrukturo in informacijsko družbo
Datum sprejetja na seji strokovne skupine	7. 9. 2022
Datum sprejetja mnenja na plenarnem zasedanju	22. 9. 2022
Plenarno zasedanje št.	572
Rezultat glasovanja (za/proti/vzdržani)	162/7/8

1. Sklepi in priporočila

1.1 Posledice podnebne krize so močno prizadele Evropo in svet. Čeprav so se v zadnjih letih povečale možnosti za učinkovito prilagajanje podnebnim spremembam, strokovnjaki opozarjajo na nezadostno mobilizacijo finančnih sredstev, premajhno zavzetost državljanov in zasebnega sektorja ter nedejavnost političnega vodstva.

1.2 Da bi zadostili vse večjemu povpraševanju po električni energiji in dosegli podnebne cilje, je treba podvojiti naložbe v elektroenergetsko omrežje, da bodo znašale 55 milijard EUR na leto, sredstva za izgradnjo čistih proizvodnih zmogljivosti pa povečati na 75 milijard EUR na leto⁽¹⁾. Zaradi tega so javne naložbe v pametne sisteme, sisteme obnovljivih virov energije in infrastrukturo za shranjevanje energije zelo pomembne za zanesljivost oskrbe, boj proti energetske revščini, dostopne cene in ustvarjanje delovnih mest.

1.3 EESO podpira predloge Komisije za pospešitev in poenostavitev postopkov za izdajo dovoljenj za projekte v zvezi z energijo iz obnovljivih virov ter opredelitev tako imenovanih namenskih območij zanje. Ti imajo velik potencial za pospešitev energetskega prehoda. Še toliko bolj pomembno je, da se čim bolj konkretno opredeli, katere poenostavitve veljajo za t. i. namenska območja.

1.4 V evropski energetske zakonodaji blažitev podnebnih sprememb ni priznana kot cilj regulacije omrežij. Zato nacionalni regulativni organi težko spodbujajo preoblikovanje, širitev in posodobitev distribucijskih omrežij električne energije v skladu z zahtevami glede podnebne nevtralnosti.

1.5 EESO je v zvezi s prihodnjo organizacijo energetskega sistema in infrastrukture večkrat poudaril pomen aktivne udeležbe vseh odjemalcev – gospodinjstev, podjetij in energetske skupnosti – pri razvoju pametnih energetskega sistema ter uvajanja spodbud, da bi lahko civilna družba sodelovala pri energetskega prehodu, pa tudi za to, da bi prispevali k sofinanciranju.

⁽¹⁾ V skladu z ugotovitvami sektorskega združenja za električno energijo Eurelectric.

1.6 Stopnja javnih naložb EU v tehnologije čiste energije, potrebne za razogljičenje, je najnižja v primerjavi z drugimi večjimi gospodarstvi, kar spodkopava konkurenčnost EU. Naložbe elektroenergetskih podjetij se zmanjšujejo vse od začetka liberalizacije, kar je povzročilo nastanek ozkih grl v oskrbi in zavira nadaljnje širjenje obnovljivih virov energije. EESO zato podpira predlog Komisije, da se načrti za okrevanje, mehanizem za okrevanje in odpornost ter dodatna sredstva iz Kohezijskega sklada za regionalni razvoj in sredstva za skupno kmetijsko politiko uporabijo za izvajanje načrta REPowerEU.

1.7 Zasnovo in regulacijo trga je treba prilagoditi novim razmeram, v katerih bodo prevladovali obnovljivi viri energije (vključno z bolj decentralizirano proizvodnjo in večjo porabo na kraju samem), ter ustvariti potrebne pogoje za različne akterje in zagotoviti ustrezno varstvo potrošnikov. EESO pozdravlja namero Komisije, da bo preučila možnosti za optimizacijo zasnove trga z električno energijo, in se odločno zavzema za pripravo ocen trga, ki bodo zajemale analizo ravnanja vseh potencialnih akterjev na energetskem trgu in zasnove energetskega trga. V vsakem primeru poudarja, da je pomembno pred vsakim predlogom pripraviti celovito oceno učinka.

1.8 EESO ponovno priporoča uporabo zlatega pravila za javne naložbe, da se zaščitijo produktivnost ter socialni in ekološki temelji blaginje prihodnjih generacij.

1.9 Mešano financiranje, ki vključuje zasebne vlagatelje, je možno le pod pogojem, da se zagotovi preglednost dodelitve in da javni organi nimajo neupravičenih dodatnih stroškov v primerjavi z javnim financiranjem. V zvezi z upravičenimi dodatnimi stroški je potrebna popolna preglednost. Zato je še pomembneje, da se pri takšnih modelih mešanega financiranja jasno opredelijo pravice in obveznosti, pojasnijo vprašanja odgovornosti ter zagotovi učinkovit in hiter sistem za reševanje sporov, da bi se izognili dolgoročnim dodatnim stroškom in neugodnim vprašanjem glede odgovornosti.

1.10 EESO poudarja, da pri pravičnem prehodu ne gre le za financiranje tega prehoda, ampak tudi za ustvarjanje dostojnega dela, kakovostnih delovnih mest in socialne varnosti ter ohranjanje konkurenčnosti evropskih podjetij. Za to so potrebni posebni ukrepi na vseh ravneh, zlasti na regionalni ravni.

1.11 EESO je prepričan, da je treba posebno pozornost nameniti opredelitvi, da je razvoj omrežja v prevladujočem javnem interesu, vključitvi blažitve podnebnih sprememb kot regulativnega cilja ter na splošno boljši usklajenosti pri načrtovanju obnovljivih virov energije in elektroenergetskega omrežja. Nujno potrebne so konkretne zahteve v skladu z evropsko zakonodajo.

1.12 Razvoj v zadnjem desetletju, izzivi, ki spremljajo razširitev omrežja, skokovita rast cen energije, grožnja kibernetičnih napadov in nenadna vojna v Ukrajini jasno kažejo, da gre v bistvu za vprašanje, kdo bo v prihodnosti nadzoroval osrednjo infrastrukturo, kot je energetska omrežje. V ospredju je torej javni interes. Zato bi bilo potrebno javno lastništvo, ki bi bilo zavezano skupnemu dobremu in bi odpravljalo obstoječe neenakosti.

1.13 Vprašanje prednosti in slabosti javnega in zasebnega lastništva in/ali zasebnega financiranja energetske infrastrukture za dobro delujoč energetske trg je nedvomno pomembno in bi ga bilo treba preučiti v oceni možnosti za optimizacijo zasnove energetskega trga, ki jo načrtuje Komisija. Rezultati tovrstne analize so lahko dragoceno orodje pri odločanju za države članice, ki so pristojne za odločanje o javnem ali zasebnem lastništvu energetske infrastrukture. EESO meni, da električna energija ni le ključna strateška dobrina za celotno gospodarstvo EU, temveč tudi javna dobrina. Zato poziva Evropsko komisijo, naj podrobno analizira učinek in posledice celotnega procesa privatizacije in liberalizacije evropskega energetskega sektorja za njegovo stabilnost, zanesljivost oskrbe in delovanje trga z električno energijo ter na podlagi rezultatov preoblikuje celotni energetske sektor, pri čemer se omogoči krepitev vloge nacionalnega in javnega sektorja.

2. Ozadje

2.1 Kot kažejo najnovejša poročila Medvladnega odbora za podnebne spremembe (IPCC), so posledice podnebne krize že prizadele milijarde ljudi po vsem svetu, pa tudi ekosisteme, čeprav dvig temperature še ni dosegel ravni 1,5 stopinje, določene v Parizu. V zvezi s tem je zelo problematično, da imajo sistemi in skupine, ki jih bodo najbolj prizadeli vročina, suša, poplave, bolezni, pomanjkanje vode in hrane, pogosto najmanj sredstev za spopadanje s temi izzivi.

2.2 V zadnjih letih so se povečale možnosti, ki so na voljo za učinkovito prilagajanje podnebnim spremembam. Vendar izvedeni in načrtovani ukrepi v številnih delih Evrope niso zadovoljivi. Strokovnjaki opozarjajo na nezadostno mobilizacijo sredstev, premajhno zavzetost državljanov in zasebnega sektorja ter nedejavnost političnega vodstva.

2.3 Zaradi vojne v Ukrajini Evropa zdaj hitro zagotavlja velike količine denarja za vojaške namene, kar vzbuja bojazen, da bodo zaradi tovrstne vezanosti finančnih sredstev nastale zamude pri blažitvi podnebnih sprememb. EESO zato pozdravlja ukrepe in instrumente, ki jih je Komisija napovedala v načrtu REPowerEU⁽²⁾ za zmanjšanje odvisnosti EU od fosilnih goriv, zlasti iz Rusije, s sprejetjem ukrepov za varčevanje z energijo, pospešitvijo prehoda na energijo iz obnovljivih virov, spodbujanjem diverzifikacije dobaviteljev in združevanjem moči za vzpostavitev odpornejšega energetskega sistema in resnične energetske unije.

2.4 Da bi dosegli podnebne cilje, je treba zmogljivosti za energijo iz obnovljivih virov več kot podvojiti. Tudi danes v velikih državah, kot je Nemčija, stroški neuporabljene ali neprenosljive zelene električne energije, ki jo je treba omejiti, znašajo več sto milijonov evrov na leto. Ta gospodarska izguba se bo še pomnožila, če ne bomo hitro razširili elektroenergetskih omrežij in skladiščnih zmogljivosti ter obenem izboljšali možnosti za lokalno uporabo električne energije. Pri načrtovanju in regulaciji omrežij je pomembno, da je razvoj energetskega omrežja usklajen s ciljem podnebne nevtralnosti. Pri tem imajo ključno vlogo distribucijska omrežja, saj je nanje priključena večina obratov za proizvodnjo energije iz obnovljivih virov.

2.5 Da bi izpolnili te zahteve, je treba naložbe v elektroenergetsko omrežje podvojiti na 55 milijard EUR letno, sredstva za izgradnjo čistih proizvodnih zmogljivosti pa povečati na 75 milijard EUR na leto⁽³⁾. EESO v zvezi s tem poudarja dodano vrednost predlogov Komisije za hitre postopke izdajanja dovoljenj za projekte na področju obnovljivih virov energije ter opredelitev tako imenovanih namenskih območij za takšne projekte. EESO podpira predloge za pospešitev in poenostavitev postopkov za izdajo dovoljenj za energijo iz obnovljivih virov. Pri tem je treba posebno pozornost nameniti distribucijskim omrežjem, saj se energija iz obnovljivih virov praviloma dovaja vanje.

2.6 Zaradi tega so javne naložbe v pametne sisteme in sisteme obnovljivih virov energije zelo pomembne za zagotavljanje zanesljivosti oskrbe, boj proti energetske revščini, dostopne cene in ustvarjanje delovnih mest. Ekološka preobrazba v skladu z evropskim zelenim dogovorom bo nedvomno močno vplivala na razmere na področju zaposlovanja v ogljično intenzivnih energetske sektorjih. Hkrati se s smiselno razširitvijo javnih naložb v podnebno nevtralne energetske sisteme ustvarjajo številne nove zaposlitvene priložnosti. Zato je treba s preoblikovanjem proračunskega okvira zagotoviti ustrezen proračunski manevrski prostor, kot je EESO oktobra 2021 predlagal v mnenju na lastno pobudo z naslovom *Ponovni razmislek o proračunskem okviru EU za trajnostno okrevanje in pravičen prehod*.

2.7 Evropska energetska zakonodaja blažitve podnebnih sprememb doslej ni priznavala za cilj regulacije omrežij. Zato nacionalni regulativni organi težko spodbujajo preoblikovanje, širitev in posodobitev distribucijskih omrežij električne energije v skladu z zahtevami glede podnebne nevtralnosti.

⁽²⁾ Načrt REPowerEU, COM(2022) 230 final.

⁽³⁾ V skladu z ugotovitvami sektorskega združenja za električno energijo Eurelectric.

2.8 EESO je v zvezi s prihodnjo organizacijo energetskih sistemov in infrastrukture večkrat poudaril pomen aktivne udeležbe vseh odjemalcev – gospodinjstev, podjetij in energetskih skupnosti – pri razvoju pametnih energetskih sistemov. Žal so bile v zvezi s tem dane le obljube, konkretnih pobud pa ni bilo. EESO poziva, naj se končno uvedejo spodbude za dejavno vlogo proizvajalcev-odjemalcev in skupnosti na področju energije iz obnovljivih virov ali energetskih skupnosti državljanov, da bi lahko civilna družba sodelovala pri energetskem prehodu in bi se potrošnikom omogočila dejavna udeležba na trgu. S tem se lahko ublaži tudi problem vse večjih stroškov, povezanih z obvladovanjem prezasedenosti omrežja ob vključevanju obnovljivih virov energije.

2.9 EESO se strinja, da bi bilo treba evropska pravila o vseevropskih energetskih omrežjih (TEN-E) bolje prilagoditi ciljem zelenega dogovora, zlasti v zvezi z razogljčenjem energetskega sistema, prehodom na podnebno nevtralnost, razvojem obnovljivih virov energije, energijsko učinkovitostjo in preprečevanjem tveganja energetske revščine. Ker imajo energetska omrežja pomembno vlogo pri doseganju ravnovesja, odpornosti in razvoja energetskega sistema, EESO poziva k jasnejši umestitvi uredbe v dinamiko povezovanja energetskega sistema, da bi se spodbujale vse oblike brezogljicne energije, in k preprečevanju vseh oblik razdruževanja. Glede na to je treba pozdraviti pobudo Sveta in Evropskega parlamenta, da se poleg obnovljivih virov energije tudi distribucijska omrežja opredelijo kot prevladujoč javni interes.

2.10 Povišanje cen zdaj bremeni evropske državljanke in podjetja. EESO z obžalovanjem ugotavlja, da politični voditelji v preteklosti njegovega poziva (*) k zmanjšanju strateške odvisnosti od nezanesljivih tretjih strani niso preoblikovali v ukrepe, ampak se je ta odvisnost celo povečala. Rusija je največja izvoznica nafte, zemeljskega plina in premoga v EU, številne jedrske elektrarne pa so odvisne od ruskih gorivnih palic in tehnologij. Sedanja kriza cen energije bi evropske državljanke in podjetja prizadela precej manj, če bi Evropa že zmanjšala uvoz fosilnih goriv, kot je bilo obljubljeno. EESO zato pozdravlja prizadevanja, predstavljena v načrtu REPowerEU za hitro zmanjšanje te odvisnosti, zlasti od Rusije. EESO podpira prizadevanja institucij EU in držav članic za učinkovito reševanje problema cen v skladu s sporočilom iz oktobra 2021, sporočilom o trgu električne energije COM(2022) 236 final in orodji, ki jih ponuja začasni okvir za državno pomoč.

2.11 Glede na sedanje razmere EESO ponovno opozarja, da ni toliko pomembno diverzificirati odvisnost, temveč predvsem doseči strateško energijsko neodvisnost in avtonomijo. Obnovljivi viri energije in vodik bodo gonilna sila v procesu razogljčenja, njihova proizvodnja pa bi morala v čim večjem obsegu potekati v EU.

2.12 V nekaterih regijah je kot kratkoročno in srednjeročno nadomestilo za ruski zemeljski plin poleg obsežnih ukrepov za varčevanje z energijo trenutno primeren utekočinjeni zemeljski plin. Dolgoročno je zeleni vodik rešitev, ki je združljiva s podnebnimi cilji, če bo na voljo v zadostnih količinah in po razumni ceni. Dokler Evropa ne more sama proizvesti celotne količine plinov, ki jih potrebuje – kar očitno velja za utekočinjeni zemeljski plin, medtem ko je pri vodiku neodvisnost od uvoza še možna –, se bo treba iz ruske katastrofe naučiti pomembno lekcijo. EESO opozarja, da mora Evropa pri virih, ki nadomeščajo ruski plin, ravnati zelo previdno ter upoštevati njihov vpliv na okolje in novo odvisnost od tretjih držav, ki ne delijo naših evropskih vrednot, kot so demokracija, spoštovanje človekovih pravic in pravna država.

2.13 Stopnja javnih naložb EU v tehnologije čiste energije, potrebne za razogljčenje, je najnižja v primerjavi z drugimi večjimi gospodarstvi, kar spodkopava našo konkurenčnost na svetovni ravni. Poleg tega Evropsko računsko sodišče opozarja, da s strategijo REPowerEU ne bo mogoče mobilizirati dovolj sredstev. EESO zato podpira predlog Komisije, da se za izvajanje načrta REPowerEU uporabijo načrti za okrevanje, mehanizem za okrevanje in odpornost ter dodatna sredstva iz Kohezijskega sklada za regionalni razvoj in sredstva za skupno kmetijsko politiko.

(*) Mnenje EESO o cenah energije (UL C 275, 18.7.2022, str. 80).

2.14 Nekatere države članice EU posledice vojne v Ukrajini razumejo kot končno spodbudo za večjo energetska neodvisnost in podnebno nevtralnost, enako pa je tudi na ravni EU. EESO to pozdravlja, vendar je na voljo več možnosti, med drugim povečanje uporabe utekočinjenega plina in vrnitev k izkoriščanju premoga, kar bi lahko povzročilo nazadovanje pri energetskem prehodu. EESO je kritičen do tega, vendar se zaveda, da so kratkoročno številne možnosti za proizvodnjo energije nujen ukrep, ki prispeva k energetske varnosti. Poleg vetrne in sončne energije je torej treba izkoristiti široko paleto nizkoogljicnih virov energije, ki z ekonomskega in okoljskega vidika sodijo v energetske sistem. EESO poleg tega poziva k večjim prizadevanjem za ekološko preoblikovanje energetskega sistema.

2.15 Evropska zveza sindikatov javnih uslužbencev (EPSU) je objavila poročilo⁽⁵⁾, v katerem je potrdila, da je liberalizacija energetskega sistema dala le malo rešitev za napredujočo podnebno krizo. Zelo razširjeno uporabo izvedljivih alternativ energetskega virom, ki sproščajo ogljik, so omogočile predvsem znatne javne subvencije in ne svobodna konkurenca na trgu. Poročilo kaže, da brez spremembe sedanjega modela energetskega sistema v Evropi ni mogoče izpolniti zavez iz Pariškega sporazuma.

3. Splošne ugotovitve

3.1 Zaradi hitrih podnebnih sprememb in sedanje energetske krize so kratkoročno potrebne naložbe v infrastrukturo, da se doseže podnebna nevtralnost do leta 2050 in zagotovi oskrba z energijo. Hkrati je podražitev energije razkrila pomanjkljivosti trga energije. Pomembno si je zastaviti temeljna vprašanja o energetske prihodnosti, v kateri bosta zagotovljeni pravica do energije ter okolju prijazna, cenovno dostopna in zanesljiva oskrba z njo. EESO izrecno poudarja nujnost javnih naložb za doseganje energetske neodvisnosti od uvoza ruskega plina in podpira ukrepe, ki jih je v zvezi s tem predlagala Komisija v načrtu REPowerEU.

3.2 Pri tem je treba upoštevati zasnovo trga in njegovo regulacijo, ustvarjanje potrebnih pogojev za posamezne akterje in krepitev ustreznega varstva potrošnikov. EESO pozdravlja namero Komisije, da bo preučila možnosti za optimizacijo zasnove trga z električno energijo, in je seznanjen z njeno analizo trga električne energije in plina, predlaganimi ukrepi za obravnavanje visokih cen energije, predlogi za izboljšanje energetske omrežij in skladiščnih zmogljivosti ter ponovnimi obljubami o izboljšanju dostopa do trga za male akterje (proizvajalce-odjemalce) in zagotavljanju zanesljivosti oskrbe.

3.3 Zasnovo in ureditev trga je treba prilagoditi novim razmeram, v katerih bodo prevladovali obnovljivi viri energije, tj. decentralizirana proizvodnja in večja poraba na kraju samem. Vendar je treba za to ustvariti potrebne pogoje za različne akterje in zagotoviti ustrezno varstvo potrošnikov. Potrebne so ocene trga, ki bodo zajemale analizo ravnanja vseh potencialnih akterjev na energetskem trgu in zasnove energetskega trga. EESO v vsakem primeru poudarja, da je pomembno pred vsakim predlogom pripraviti celovito oceno učinka. EESO poudarja, da je treba nujno ukrepati proti visokim cenam električne energije, vključno z združevanjem cen električne energije in plina, ki negativno vplivajo na gospodarstvo držav članic.

3.4 Dolgo je bilo zanemarjeno vprašanje, v kakšnem obsegu in s kakšno zasnovo trga je mogoče s tržnimi sredstvi doseči zanesljivost oskrbe. Energetske sistem, ki temelji na (pretežno na lastnem trgu proizvedeni) energiji iz obnovljivih virov, načeloma zagotavlja visoko raven zanesljivosti oskrbe. Toda to ni samoumevno – potrebno je pravo regulativno

⁽⁵⁾ A Decarbonised, Affordable and Democratic Energy System for Europe (Razogljičen, cenovno dostopen in demokratičen energetske sistem za Evropo):
https://www.epsu.org/sites/default/files/article/files/Going%20Public_EPSU-PSIRU%20Report%202019%20-%20EN.pdf.

okolje. Pametna omrežja so še posebno pomembna, saj pošiljajo jasne signale milijonom proizvajalcev in potrošnikov, da bi lahko ravnali na sistemu prijazen način in tako prispevali k zanesljivosti oskrbe.

3.5 Na področju financiranja infrastrukturnih projektov se je v preteklosti večkrat pokazalo, da so največja ovira za javni sektor stroga proračunska pravila. Zato bi bilo treba projekte v zvezi z evropskim zelenim dogovorom, energetske neodvisnosti in digitalnim sektorjem izključiti iz vseh predpisov, ki preprečujejo take javne naložbe. Zaradi tega EESO v skladu s svojim mnenjem o *ponovnem razmisleku o proračunskem okviru EU* ⁽⁶⁾ priporoča uporabo zlatega pravila za javne naložbe, da se zaščitijo produktivnost ter socialni in ekološki temelji blaginje prihodnjih generacij.

3.6 Mešano financiranje, ki vključuje zasebne vlagatelje, je možno le pod pogojem, da se zagotovi preglednost dodelitve in da javni organi nimajo neupravičenih dodatnih stroškov v primerjavi z javnim financiranjem. V zvezi z upravičenimi dodatnimi stroški je potrebna popolna preglednost. V poročilu Evropske investicijske banke je ugotovljeno, da so bile na primer pogodbe javno-zasebnih partnerstev v cestnem prometu v Evropi v povprečju za 24 % dražje od primerljivih projektov z običajnim financiranjem ⁽⁷⁾. Zato je še pomembneje, da se pri takšnih modelih mešanega financiranja jasno opredelijo pravice in obveznosti, pojasnijo vprašanja odgovornosti ter zagotovi učinkovit in hiter sistem za reševanje sporov, da bi se izognili dolgoročnim dodatnim stroškom in neugodnim vprašanjem glede odgovornosti.

3.7 Komisija pravilno opozarja, da javne naložbe lahko mobilizirajo in morajo mobilizirati zasebna sredstva, vendar REPowerEU ne zajema refinanciranja ustreznih sredstev javne porabe. Odprava subvencij za fosilne vire bi bil eden od možnih pristopov za organizacijo tega. Druga možnost bi bila obdavčitev nepričakovanih dobičkov, ki izvirajo iz velike krize na področju nafte in plina ter se izražajo v ogromnih dodatnih dobičkih zlasti velikih naftnih družb. EESO je zaskrbljen, ker lahko izredno visoki dobički energetskih podjetij na eni strani in večja energetska revščina zaradi eksplozije cen energije na drugi strani nevarno destabilizirajo družbo. EESO predlaga, da se ti dobički zmanjšajo z davki in se v obliki finančnega nadomestila prenesejo na odjemalce energije, npr. finančno šibkejša gospodinjstva ali energetske intenzivna podjetja, ter se porabijo za razširitev proizvodnje energije iz obnovljivih virov in potrebne omrežne infrastrukture, zlasti ker se to v nekaterih državah članicah že obravnava ali izvaja. EESO meni, da bi morala biti takšna obdavčitev zelo skrbno opredeljena, da se energetskih podjetij ne bi odvrnilo od naložb v nizkoogljične rešitve. Komisijo poziva, naj brez nadaljnega odlašanja predlaga ustrezne ukrepe.

3.8 Smisel in namen infrastrukture je predvsem to, da deluje, ne da prenaša električno energijo od točke A do točke B in tako zagotavlja stalne donose. Razvoj v zadnjem desetletju, izzivi, ki spremljajo razširitev omrežja, skokovita rast cen energije, grožnja kibernetičnih napadov in nenazadnje vojna v Ukrajini jasno kažejo, da gre v bistvu za vprašanje, kdo bo v prihodnosti nadzoroval osrednjo infrastrukturo, kot je energetske omrežje. V ospredju je torej javni interes. Zato bi bilo potrebno javno lastništvo, ki bi bilo zavezano skupnemu dobremu in bi odpravljalo obstoječe neenakosti.

3.9 EESO poudarja, da pri pravičnem prehodu ne gre le za financiranje tega prehoda, ampak tudi za ustvarjanje dostojnega dela, kakovostnih delovnih mest in socialne varnosti ter ohranjanje konkurenčnosti evropskih podjetij. Za to so potrebni posebni ukrepi na vseh ravneh, zlasti na regionalni ravni. Drugi ključni dejavniki pravičnega prehoda so aktivna in organizacijska vloga javnega sektorja ter zagotavljanje demokratične udeležbe socialnih partnerjev na vseh ravneh.

⁽⁶⁾ Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora o ponovnem razmisleku o proračunskem okviru EU za trajnostno okrevanje in pravičen prehod (UL C 105, 4.3.2022, str. 11).

⁽⁷⁾ EIB 2006. *Ex ante construction costs in the European road sector: a comparison of public-private partnerships and traditional public procurement* (Predhodni stroški gradnje v evropskem cestnem sektorju: primerjava javno-zasebnih partnerstev in tradicionalnih javnih naročil), Gospodarsko in finančno poročilo 2006/01, Blanc-Brude, F., Goldsmith, H., in Väilä, T, https://www.eib.org/attachments/efs/efr_2006_v01_en.pdf.

3.10 Energetsko omrežje je del kritične infrastrukture. Izpad ali poslabšanje te infrastrukture lahko povzroči usodna ozka grla pri oskrbi in ogrozi javno varnost. Kritična infrastruktura, kot so prevoz in promet, zdravstvene storitve, finance in varnost, če jih naštejemo le nekaj, so v Evropi zaradi vala liberalizacije in privatizacije v zadnjih desetletjih v vse večjem obsegu v lasti zasebnih akterjev. To je problematično, ker so sektorji medsebojno povezani in ranljivost enega sektorja zmanjšuje ali preprečuje zmogljivost druge kritične infrastrukture (kaskadni učinek). Po eni strani je to soodvisnost težko oceniti, po drugi strani pa je njihovo delovanje pomembno za javno dobro. Posebno v primeru motenj na trgu ali nesreč je ključno, da imajo javni organi za koordinacijo pravico razpolagati s to infrastrukturo, da lahko zagotovijo prostorsko usklajeno odpornost. Ta tveganja so še posebej velika pri električni energiji, brez katere je delovanje napredne civilizacije 21. stoletja praktično nepredstavljivo, obsežni izpadi pa bi ohromili družbo kot celoto.

3.11 Glede na to, da stavbe v Evropi porabijo približno 40 % energije, je pametna kombinacija novih tehnologij, učinkovite prenovne in spodbujanja novih modelov udeležbe državljanov ključnega pomena za energetski prehod in večjo energijsko učinkovitost v stanovanjskem sektorju. Direktiva o notranjem trgu električne energije spodbuja sodelovanje odjemalcev pri proizvodnji električne energije iz obnovljivih virov in je bistvena podlaga za sprejemanje decentralizirane proizvodnje energije. V tem okviru je usklajevanje pomembno za celotni evropski prostor, da bi v energetski prehod vključili čim večje število gospodinjstev v Evropi. Koncepti, kot sta souporaba energije in energija iz obnovljivih virov, ki jo proizvedejo državljanji, na splošno odpirajo smiselne možnosti za uporabo energetskih omrežij za prostorsko omejeno in k povpraševanju usmerjeno oskrbo, ki razbremenjuje omrežje.

3.12 EESO ponavlja svoje stališče, da je cilj z najnižjimi možnimi socialno-ekonomskimi stroški čim bolj zmanjšati emisije. Priporoča, naj se povežejo instrumenti, ki so združljivi z dobro reguliranim trgom, in regulativni ukrepi, kadar je to potrebno, vključno s finančnimi instrumenti ob podpori večletnega finančnega okvira in instrumenta NextGenerationEU, da bi se tako prispevalo k učinkovitejšemu energetskemu okolju. Vendar mora biti tudi jasno, da je treba, če na podlagi natančne analize obstajajo utemeljeni znaki za obstoječe ali neizogibno nedelovanje trga, zagotoviti pomoč javnega sektorja, npr. z naložbami ali posegi na trgu.

4. Posebne ugotovitve

4.1 Naložbe v energetsko infrastrukturo so namenjene hitremu, učinkovitemu in stroškovno učinkovitemu povečanju zanesljivosti oskrbe z energijo iz obnovljivih virov, ki je v interesu potrošnikov in gospodarstva. Pri tem je zelo pomembno vprašanje: kdo bo imel v prihodnosti pravico razpolagati z osrednjo infrastrukturo, kot sta energetska infrastruktura in infrastruktura za shranjevanje energije. Naložbe elektroenergetskih podjetij se zmanjšujejo vse od začetka liberalizacije. To zmanjšanje naložb v omrežje in proizvodnjo električne energije je povzročilo ozka grla v oskrbi in zavira nadaljnje širjenje obnovljivih virov energije.

4.2 Z ekonomskega vidika se postavlja vprašanje, zakaj energetsko omrežje, ki je za vlagatelje privlačno kot zanesljiva naložba, ne bi bilo privlačno tudi za državo. Letne dividende zasebnih podjetij bi se lahko v lasti organov javnega sektorja ponovno vložile v interesu skupnega dobrega in razbremenile javne proračune. Nenazadnje je to smiselno tudi zato, ker se je že pri nekaterih primerih delne privatizacije v preteklosti pokazalo, da bi bila že samo iz finančnih razlogov javno lastništvo pametnejša odločitev. Številne države članice že uporabljajo javne ali delno javne strukture. Hkrati pa se kaže trend, da lastništvo ponovno prevzemajo lokalni organi. Vprašanje prednosti in slabosti javnega in zasebnega lastništva in/ali zasebnega financiranja energetske infrastrukture za dobro delujoč energetski trg je nedvomno pomembno in bi ga bilo treba preučiti v oceni možnosti za optimizacijo zasnove energetskega trga, ki jo načrtuje Komisija. Rezultati tovrstne analize so lahko dragoceno orodje pri odločanju za države članice, ki so pristojne za odločanje o javnem ali zasebnem lastništvu energetske infrastrukture.

4.3 Glede na navedeno postajata lokalna in regionalna oskrba z energijo ter ponovno prepuščanje lastništva podjetij za oskrbo lokalnim organom vse pomembnejša, zlasti v zvezi s strategijami decentralizacije. V tem okviru imajo javne naložbe ključno vlogo pri decentralizirani proizvodnji energije na lokalni ravni. Preučiti bi bilo treba druge možnosti financiranja, kot je neposredno financiranje iz skladov. Strehe na javnih stavbah so še posebej primerne za oskrbo celotnih četrti s cenovno ugodno sončno energijo.

4.4 V nekaterih državah članicah se zagotavljajo finančne spodbude za pospešitev širjenja fotovoltaike. Avstrija, Belgija, Litva, Luksemburg in Španija so v dopisu Komisiji pozvale, naj se upravne stavbe, supermarketi, ravne strehe in industrijski objekti pod določenimi pogoji obvezno opremijo s fotovoltaičnimi sistemi. Fotovoltaični sistemi bi morali po njihovem mnenju biti standard tudi pri novih in prenovljenih hišah. Komisijo pozivajo, naj iz proračuna EU zagotovi več sredstev za uvajanje fotovoltaike. EESO pozdravlja to zamisel in poziva Komisijo, naj analizira, katere naložbe, ureditve in spremljajoči ukrepi, kot so raziskave in razvoj, so potrebni za pospešitev širjenja fotovoltaike in proizvodnje sončne energije v EU.

4.5 Energija kot družbeno dobro: EESO v zvezi s tem opozarja na uresničevanje skupnih vrednot Unije na področju storitev splošnega gospodarskega pomena v smislu člena 14 Pogodbe o delovanju Evropske unije (PDEU), kot so opredeljene v Protokolu št. 26 o storitvah splošnega pomena, priloženem Pogodbi o EU in PDEU. S tem bi lahko zagotovili večjo učinkovitost in cenovno dostopnost ter preprečili nedelovanje trga.

4.6 Sedanja energetska kriza dokazuje, da ima energija kot družbeno pomembna dobrina poseben pomen. Poleg ohranjanja kakovostnih delovnih mest in zaposlovanja postaja pomembna tudi povezava med socialnimi in okoljskimi vidiki. Javna lastnina lahko zagotovi demokratični nadzor, javne naložbe, zanesljivost oskrbe in pravično porazdelitev stroškov preoblikovanja energetske industrije v smeri obnovljivih virov energije.

4.7 Da bi preprečili neprimerne in slabe naložbe, je treba odpraviti obstoječe nejasnosti in nasprotja glede bistvenih struktur novega energetskega sistema, arhitekture trga ter tržnih vlog in pravil, zlasti pa nemudoma odpraviti socialne učinke na zaposlene in odjemalce. Pri tem ima osrednjo vlogo pravična porazdelitev naložbenih bremen, enako pa velja za pravično porazdelitev morebitnih dobičkov. Kako zadovoljiti naložbene potrebe in zagotoviti donosnost je eno od pomembnih vprašanj, ki jih je treba obravnavati, da bi dolgoročno zagotovili optimalno delovanje energetskega trga. EESO je seznanjen z ugotovitvami študije ACER in sporočilom o trgih z električno energijo in plinom v zvezi s tem ter pozdravlja namero Komisije, da oceni trg električne energije.

4.8 Pomemben vidik energetskega prehoda bo usklajevanje in organizacija med uvozniki, regionalnimi upravljavci omrežij, skupnostmi državljanov za energijo iz obnovljivih virov, samooskrbovalci in energetskimi skupnostmi, ki svojo električno energijo porabljajo lokalno, in podjetji za shranjevanje ter dobavitelji.

V Bruslju, 22. septembra 2022

Predsednica
Evropskega ekonomsko-socialnega odbora
Christa SCHWENG

PRILOGA

Naslednji amandma, ki je bil med razpravo zavržen, je prejel vsaj četrtno glasov:

Točka 2.9**Spremeni se tako:**

Mnenje strokovne skupine	Amandma
EESO se strinja, da bi bilo treba evropska pravila o vseevropskih energetske omrežjih (TEN-E) bolje prilagoditi ciljem zelenega dogovora, zlasti v zvezi z razogljičenjem energetskega sistema, prehodom na podnebno nevtralnost, razvojem obnovljivih virov energije, energijsko učinkovitostjo in preprečevanjem tveganja energijske revščine. Ker imajo energetska omrežja pomembno vlogo pri doseganju ravnovesja, odpornosti in razvoja energetskega sistema, EESO poziva k jasnejši umestitvi uredbe v dinamiko povezovanja energetskega sistema, da bi se spodbujale vse oblike brezogljične energije, in k preprečevanju vseh oblik razdruževanja. Glede na to je treba pozdraviti pobudo Sveta in Evropskega parlamenta, da se poleg obnovljivih virov energije tudi distribucijska omrežja opredelijo za prevladujoč javni interes.	EESO se strinja, da bi bilo treba evropska pravila o vseevropskih energetske omrežjih (TEN-E) bolje prilagoditi ciljem zelenega dogovora, zlasti v zvezi z razogljičenjem energetskega sistema, prehodom na podnebno nevtralnost, razvojem obnovljivih virov energije, energijsko učinkovitostjo in preprečevanjem tveganja energijske revščine. Ker imajo energetska omrežja pomembno vlogo pri doseganju ravnovesja, odpornosti in razvoja energetskega sistema, EESO poziva k jasnejši umestitvi uredbe v dinamiko povezovanja energetskega sistema, da bi se spodbujale vse oblike brezogljične energije, tudi jedrska , in k preprečevanju vseh oblik razdruževanja. Glede na to je treba pozdraviti pobudo Sveta in Evropskega parlamenta, da se poleg obnovljivih virov energije tudi distribucijska omrežja opredelijo za prevladujoč javni interes.

Obrazložitev

Proizvodnja jedrske energije ima in bo imela še naprej pomembno vlogo med različnimi tehnologijami z nizkimi emisijami, kot je v nedavnih govorih poudarila predsednica Evropske komisije Ursula von der Leyen.

Rezultat glasovanja

Za: 44
 Proti: 109
 Vzdržani: 14